

Nr 272.

Av herrar **Åkerberg** och **Strömberg**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. och 22 § 2 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 32 föreslås höjning av den å vissa tobaksvaruslag vilande skatten, vilken höjning beräknas tillföra statskassan en ökad inkomst av lågt räknat fem miljoner kronor. Det kan visserligen tänkas, att dessa höjda skattebelopp äro avsedda att uttagas endast så länge det nuvarande ekonomiska nödläget varar, och att alltså de i propositionen föreslagna bestämmelserna skulle utgöra ett provisorium. Icke för ty synes en skärpning av den på tobaksvarorna vilande skatten ej kunna företagas utan att hänsyn tages till verkningarna härav på de inom branschen förekommande återförsäljarna. Allt sedan tobaksmonopolets införande år 1914 har detta problem varit föremål för upprepade förhandlingar, under vilka jämväl riksdagen vid ett eller annat tillfälle haft möjlighet att uttala sin mening, utan att man kunnat komma fram till ett för alla parter antagligt jämviktsläge. Missnöjet inom de intresserade köpmannaorganisationerna torde snarare ha tilltagit än avtagit allt eftersom åren förflutit.

Det är ej motionärernas avsikt att här med någon större utförlighet syssla med de klagomål, som framförts från importörernas sida. Som i den kungl. propositionen framhålles, har importen under de senare åren sakta men säkert gått tillbaka, och under det innevarande året beräknas densamma ej komma att uppgå till mer än 10 miljoner kronor av en total omsättning av cirka 130 miljoner kronor. Den prispolitik, som förts av monopolet, synes också ha fullföljt det medvetna syftet att hålla omsättningen av importvaror inom mycket snäva gränser. Att detta syfte jämväl uppnåtts, är allom känt. Det ligger i sakens natur att de med denna import sysselsatta köpmännen härigenom fått sin affärsverksamhet och förtjänst alltmera kringskuren. Enligt vad från deras egen sida framhålles för deras näring en alltmera tytande tillvaro. Endast ifråga om de något dyrare märkena synes någon möjlighet numera föreligga för dessa engrossister att konkurrerande uppträda på den svenska marknaden. Genom den nu av Kungl. Maj:t föreslagna höjningen av skatten tillfogas importen ytterligare ett dråpslag, som möjligen kan bli till döds. I tider, då ropet »handla svenskt» ljuder allt starkare, synes en sådan utveckling ej behöva föranleda ett beklagande från vare sig statsmakternas eller monopolets sida. Emellertid torde importen ej kunna lämnas alldeles helt åsido. I den kungl. propositionen framhålles,

att »den enskilda importen enligt statsmakternas tidigare uttalanden bör utgöra en reglerande faktor vid sidan av monopolets utövare». Jämväl under de ovan omtalade förhandlingarna har det ofta framhållits även från monopolintressets sida, att importen måste anses utöva ett stimulerande inflytande på hela tobaksnäringen inom landet och att dess upphörande kunde befaras menligt inverka på hela näringen, främst på de i marknaden förekommande kvalitéerna. Om så är förhållandet, kunde det tyckas föreligga en förpliktelse för monopolet att ej alldeles bortse från dessa importörers intressen utan tillse att deras företag kunna uppehållas. Den prispolitik, som förts av monopolet, har som ovan nämnts pekats i alldeles motsatt riktning. Emellertid finns det ingen anledning att låsa fast sig i föreställningar om några magiska verkningar av de från utlandet importerade varorna. En import kommer väl alltid att finnas, och ur många synpunkter finns det anledning att tillse, att densamma ej utsinar. Men den import, som anses böra förekomma, torde utan svårighet kunna ombesörjas av monopolet självt; under alla förhållanden under dess kontroll. En utredning om hur denna kontroll bör anordnas torde emellertid vara erforderlig.

Ett ordnande av importfrågan antingen genom monopolets direkta övertagande av införseln eller en verksam kontroll torde även ur andra synpunkter än de ovan anförda vara att rekommendera. Härigenom skapas nämligen förbättrade möjligheter till en lösning av det långt större problemet om regleringen av förhållandet mellan monopolet och dess återförsäljare. Bland dessa senare har ett konstant missnöje varit rådande över den behandling, de fått röna från monopolets sida. Upprepade förhandlingar ha förekommit mellan återförsäljareorganisationen å ena sidan och statsmakten eller monopolet å den andra sidan. Av riksdagen har också vid ett par tillfällen direktiv givits rörande dessa spörsmål, men de lösningar, som av monopolledningen praktiserats, ha ej blivit definitiva utan endast utgjort inledningen till nya konflikter och nya förhandlingar. Man torde utan överdrift kunna konstatera, att frågan i dag är lika olöst som den var för 17 år sedan.

De tvisteämnen, varom förhandlingarna rört sig, ha varit dels frågan om den till återförsäljarna utgående rabatten, dels den om begränsning av återförsäljarnas antal. Vad rabatten beträffar fastställdes den efter monopolets införande 1914 generellt till 16 %, varutöver till specialhandlarna i branschen skulle utgå en tilläggsrabatt av 8 %. Denna extra förmån för specialhandlarna avlöstes emellertid 1918, då till dessa en ersättning på sammanlagt cirka fem miljoner kronor utbetalades och samtidigt en överenskommelse träffades, enligt vilken försäljningsrabatten skulle utgå med samma procenttal till alla återförsäljare. Specialhandlarna torde vid denna överenskommelses träffande ha levat i den föreställningen, att grundrabatten efter den nya ordningens inträdande skulle utgå med oförändrat tal eller 16 %. Samtidigt med tilläggsförmånens avskaffande vidtog emellertid monopolet utan förhandling härom med återförsäljarnas organisation den förändringen, att

den generella rabatten sänktes till 15 %, genom vilket enda penndrag monopolet torde ha finansierat hela avlösningen.

Under den därefter följande inflationstiden drabbades tobaksvarorna liksom andra produkter av en rätt betydande prisstegring, vilket av monopolet togs som intäkt för en ytterligare nedsättning av rabatten, närmare bestämt till 13 %. Mot ett sådant förfarande torde ur principiell synpunkt — om principen ej drives in absurdum — ingen svårare anmärkning kunna resas, förutsatt nämligen att ett motsatt förfarande tillämpas under en konjunktur av fallande priser. Så har emellertid ej blivit fallet. Änskönt under de senare åren priserna såväl på grund av den pågående deflationen som på grund av monopolets egen medvetna prispolitik befunnit sig i ett jämnt sjunkande, så att de för närvarande ifråga om de avgörande standardartiklarna befinna sig nere på 1913 års nivå, har rabatten bibehållits oförändrad. Som återförsäljarnas antal under samma tid vuxit ofantligt har detta ej kunnat undgå att oförmånligt inverka på affärsmännens ekonomi.

I samband med förnyande av monopolets oktroj 1924 kom frågan om återförsäljarnas ställning åter på tal. Representanter för tobakshandlarkåren ingåvo vid detta tillfälle framställningar om, att återförsäljarnas antal måtte begränsas genom utlösning av mindre bärkraftiga affärer, att i avvaktan på denna reglering monopolets försäljningsrabatt skulle bestämmas till minst 16 % av varans priskurantpris, så att åtminstone de tobaksaffärer, som hade naturliga betingelser att bestå, kunde existera, att premierabatt på cigarrer beviljades, att olaga försäljning av tobaksvaror förhindrades samt att återförsäljarna erhöles medinflytande i monopolbolagets styrelse.

Såväl vederbörande departementschef som bevillningsutskottet ställde sig principiellt välvilliga till framställningen. Den förre framhöll i propositionen, att det syntes förklarligt att »den speciella tobakshandlarkåren strävar efter att åt sina medlemmar förskaffa bästa möjliga försäljningsvillkor och på så sätt söker verka för en allmän höjning av kårens ekonomiska ställning». Gent emot tanken att sådan förbättring av tobakshandlarkårens ställning skulle kunna åstadkommas genom en reglering av rabattsatserna, ställde sig departementschefen tveksam. Likväl anslöt han sig till förslaget, att vissa kategorier av återförsäljare skulle låta sig åtnöjas med en lägre rabatt, sådana som kiosker, kaféer, automater och dylikt. Departementschefen ansåg det även böra göras till föremål för undersökning från styrelsens sida, huruvida icke vid utsläppandet i handeln av nya märken reklamrabatt kunde lämnas i större utsträckning än hittills, varigenom, samtidigt som försäljningen stimulerades, vederbörande återförsäljare under tiden för märkenas inarbetande erhöles en något ökad förtjänst.

En verklig förbättring i specialtobakshandlarnas ställning ansåg departementschefen kunna vinnas endast genom en förändrad organisation av handeln närmast gående ut på en avveckling av mindre bärkraftiga affärer. »Denna avveckling har», framhöll departementschefen, »monopolbolagets styrelse, efter vad det vill synas, påskyndat i önskvärd riktning, och de utlösningens belopp, som under de gångna åren utbetalts, äro ej oväsentliga. Ett

fortsatt framskridande på denna väg bör tydligen alltjämt ske. De senare årens erfarenhet giver ock vid handen, att uppsättandet av nya tobaksaffärer synes ske med en viss varsamhet.» Huru föga denna optimism från departementschefens sida motsvarade monopolbolagets verkliga intentioner, fick man, som framgår av det följande, snart nog erfara.

Bevillningsutskottet anslöt sig i huvudsak till den uppfattning, som kommit till uttryck i den kungl. propositionen men gav samtidigt uttryck för den meningen, att »även inom den ungefärliga ramen av de nuvarande försäljningskostnaderna hänsyn i något större utsträckning än hittills skulle kunna tagas till de olika handlaregruppernas behov genom lämplig differentiering av rabattsatserna». »Därvid bör», uttalades vidare i utskottsutlåtandet, »uppenbarligen i främsta rummet hänsyn tagas till sådana detaljhandlare, som utöva tobaksvaruförsäljning såsom huvudsaklig förvärvskälla. I övrigt vill utskottet särskilt understryka vikten av förtroendefull samverkan mellan monopolbolaget och handelns utövare.»

Vid 1926 års riksdag förelåg frågan ånyo till behandling. I den kungl. proposition, som då framlades, meddelades, att monopolbolaget i till regeringen ingiven inlaga hävdade, att en differentiering av rabattsatserna vore oförenlig med sunda affärsprinciper. I följd härav hade andra åtgärder till specialtobakshandlarnas förmån tagits under övervägande. I detta syfte hade förhandlingar förts med Sveriges tobakshandlares riksförbund, och på grundval av dessa förhandlingar framlades nu ett förslag till avlösning av den speciella förmån, som riksdagen velat tillförsäkra specialhandlarna. Avtalsförslaget innebar i korthet sagt att en engångsgottgörelse skulle utgå till de tobakshandlare, som 1918 varit upptagna i monopolbolagets böcker som tobaksspecialister och i denna egenskap under nämnda år erhållit viss ersättning av bolaget. Kostnaden för nämnda avlösning beräknades till 2 miljoner.

Departementschefen inskränkte sig i propositionen, som i övrigt rörde sig om höjd värdeskatt, till att bringa uppgörelsens innehåll till riksdagens kännedom, medan utskottet fann det »kunna försvaras, att en uppgörelse träffas i huvudsaklig överensstämmelse med berörda förslag». »Därest en dylik överenskommelse kommer till stånd», hette det vidare, »anser utskottet, att bolaget helt fullgjort de särskilda förpliktelser mot tobakshandlarna, varå riksdagen år 1924 liksom år 1914 häntytt.»

Emellertid är det uppenbart, att varken 1918 eller 1924 års avlösning-åtgärder varit annat än palliativ. De ha tagit sikte på att för dagen tysta ett förefintligt missnöje, att släta över och gå vidare. Frågan om ordnandet av förhållandena mellan tobaksmonopolet och dess återförsäljare på ett för alla parter lyckligt, ur sociala, ekonomiska och andra synpunkter tillfredsställande sätt lämnas alldeles oberörd av dessa åtgärder. Frågan om gottgörelse åt de handelsidkare, som genom monopolets införande tillskyndades förlust eller intrång i sin handelsverksamhet, kan vara av icke ringa betydelse ur personliga och rent mänskliga synpunkter. Men även om sådana personliga anspråk tillfredsställas upphör därför inte plikten att taga hänsyn

till alla rimliga krav såväl från allmänhetens som från handelsidkarnas sida vid reglerandet av förhållandena mellan monopolbolaget och dess återförsäljare. Ett monopol, som å statsmaktens vägnar uppträder som enväldig diktator, har all anledning att i detta avseende iaktta den allra största akt-samhet och hänsynsfullhet vid äventyr att hela monopolidén eljest misskrediteras.

Tyvärr måste det konstateras, att monopolbolaget i dessa avseenden ej förfarit med den smidighet och försiktighet, man kunde ha anledning att begära. De förhoppningar 1926 års bevillningsutskott gav uttryck åt, nämligen att den detta år träffade uppgörelsen skulle innebära en definitiv reglering av förhållandet mellan monopolet och dess återförsäljare, ha tyvärr ej gått i uppfyllelse. Spänningen har snarare tilltagit än givit vika. Som ovan påpekats gav departementschefen 1924 uttryck åt uppfattningen, att »uppsättandet av nya tobaksaffärer synes ske med en viss varsamhet», och han uttalade jämväl, att ett fortskridande på begränsningens väg borde äga rum. Denna uppfattning delades jämväl av bevillningsutskottet. Den som varit benägen att uppfatta dessa uttalanden som direktiv för monopolets fortsatta verksamhet blev emellertid snart nog tagen ur sin villfarelse. Den återhållsamhet, som monopolet tidigare i fråga om beviljandet av nya rättigheter lagt i dagen, slog omedelbart efter den sista engångsersättningens utbetalande över i den rena motsatsen. Då representanterna för tobakshandlarkåren 1926 godkände den då träffade uppgörelsen, torde det ha skett i den fasta förvissningen, att de av såväl departementschefen som monopolstyrelsens ordförande, justitierådet Hellner, lämnade försäkringarna om att »vissa förutsättningar för en fortsatt begränsning av återförsäljarnas antal vore för handen» ägde giltighet. I annat fall torde någon uppgörelse aldrig ha kommit till stånd. Som genom ett trollslag upphörde monopolet kort därefter med sin medverkan i begränsningssyfte, vilket beslut fattades utan att något samråd ägt rum med handlarkåren. Enligt en av monopolet självt företagen utredning hade antalet specialhandlare i Stockholm, som 1918 var minst 700, år 1924 nedgått till 505. År 1928 var siffran återigen uppe i 670, och 1929 steg den till 782. I hela riket funnos enligt samma utredning år 1925 endast 1,653 specialtobakshandlare men 2,298 år 1929. Ett stort antal av dessa nytillkomna affärer hava saknat alla förutsättningar och, såsom framhålles i en av tobakshandlarnas riksförbund till finansministern den 5 december 1930 ingiven skrivelse, startats i jobbaresyfte. »Då», hette det i den nämnda skrivelsen, »man besinnar, att tillkomsten av nya affärer inte ökar tobaksförbrukningen utan endast på allt flera fördelar de tobaksvaror, som utdistribueras till allmänheten, ligger det i sakens natur, att varje ny affär betyder minskade existensmöjligheter för de förutvarande affärsinnehavarna.»

På grund av dessa förhållanden nödgades tobakshandlarna snart nog åter vända sig till statsmakterna med en begäran om att »regeringen genom en särskild utredning måtte söka finna lämpliga former för framtidens tobakshandel». Närmast i anledning av denna framställning, som skedde 1929,

kommo med dåvarande finansminister Dahls goda minne och efter mono-
polets inbjudan en del överläggningar till stånd mellan mono-
polet och tobakshandlarnas riksförbund. I dessa förhandlingar deltog från mono-
polets sida herrar P. Nordenfeldt, P. Holsti och H. Gornitzka samt från
tobakshandlaresammanslutningen herrar A. Östlund, Thure Sandberg och
Albert L. Thorsson. Såsom resultat av dessa förhandlingar upprättades ett
den 15 april 1930 undertecknat protokoll. Enligt detta hade delade meningar
rätt mellan parterna i åtskilliga stycken, men man hade enat sig om att en
förbättring av tobakshandlarnas ställning borde eftersträvas. Som resultat
av förhandlingarna framgick ett kompromissförslag, vid vars utarbetande
den principen följts — enligt protokollet —, att »i de punkter, där parterna
haft olika uppfattning, ha tobaksmonopolets representanters synpunkter
följts». Förslaget innehöll i huvudsak följande:

»Förutsatt att nödiga ändringar i författningen blivit av statsmakterna
godkända, bör en revision av inköpsrättigheterna vidtagas, varvid bör ihåg-
kommas, att därefter endast de personer få inköpa tobaksvaror med rabatt
och anmäla importerade tobaksvaror till licensbehandling, som av tobaks-
monopolet erkänts som handlande med tobaksvaror, och bland dessa må
endast de äga rätt att vid försäljning lämna rabatt, som därtill bemyndigats
av tobaksmonopolet eller av Kungl. Maj:t erhållit tillstånd att utöva import-
grossiströrelse.

Tobaksmonopolet meddelar genom sina tobakskontor alla hos dem an-
tecknade återförsäljare av tobaksvaror sina nya försäljningsvillkor och upp-
manar dem att inkomma med ansökan om inköpsrätt på dessa villkor.

De återförsäljare, som äro villiga att sälja tobaksvaror på dessa villkor
och som kunna av tobaksmonopolet godkännas, må erhålla ett till affärens
innehavare ställt personligt inköpsmedgivande. För att redan från början
kunna borteliminera överflödiga återförsäljare må endast sådana godkännas,
som kunna anses behövlige för att tillförsäkra tobaksmonopolet en regel-
bunden avsättning eller allmänheten en tillräcklig åtkomstmöjlighet av tobaks-
varor. Dock bör förutvarande återförsäljare, som kan påvisa, att hans för-
säljning av tobaksmonopolets varor tillfört honom en inkomst av verklig
betydelse för hans uppehälle, eller som kan styrka, att tillstånd att sälja
tobaksvaror är för honom av avsevärd betydelse i hans konkurrens med
andra handlare i samma bransch, icke mot sin önskan frångått inköps-
tillstånd.

Varje förutvarande återförsäljare, som vägras inköpstillstånd, försävt detta
ej på grund av någon förseelse frångått honom, eller som förklarar sig
önska mot erhållande av understöd avstå från att sälja tobaksvaror, må, om
han för övrigt fyller de villkor, som äro därmed förbundna, erhålla under-
stöd. Detta medgivande måste emellertid anses vara tillfälligt och bör upp-
höra, sedan antalet återförsäljare nedbringats till ett skäligt antal.

När antalet återförsäljare av tobaksvaror inom viss ort nedbringats till
det antal, som kan anses behöfligt, för att å ena sidan tobaksmonopolet
skall få avsättning för sina varor och å andra sidan konsumenterna bekvämt

skola kunna täcka sitt behov av tobaksvaror, böra nya återförsäljare icke antagas i vidare mån, än som kan betingas av ökning i tobaksförbrukarnas antal på samma ort.

Inköpsrättigheten kan enligt tobaksmonopolets representanters uppfattning ej betraktas som en säljbar tillgång, ty den anses lämnad personligen till innehavaren, vilken måste själv driva affären, och kan ej utan tobaksmonopolets medgivande överlätas. Vidare är rättigheten bunden vid viss adress, och affären kan därför ej flyttas utan tobaksmonopolets medgivande. Skulle en innehavare av en tobaksaffär nedlägga sin rörelse eller med döden avgå, äge han eller hans rättsinnehavare rätt att få sina krav på understöd undersökta, så länge en indragning av återförsäljarnas antal pågår. Skulle däremot tobaksmonopolet anse, att behov för affärens fortfarande existens på platsen föreläge, äge förre innehavares arvinge företräde vid utfärdandet av nytt inköpsmedgivande.

Sedan de föreslagna författningsändringarna blivit fastställda, torde tobaksmonopolet kunna utöva visst inflytande över näringsställesnas (sådana som kaféer, vissa kiosker och dylikt) tobaksförsäljning. Eftersom näringsställesna, om man undantager vad de själva kunna importera eller inköpa från av Kungl. Maj:t godkända importgrossister, hädanefter äro hänvisade till tobaksmonopolet för inköp av sitt behov av tobaksvaror, torde tobaksmonopolet kunna så anordna sin försäljning till dem, att de bliva försedda med tobaksvaror i sådana förpackningar, som bäst lämpa sig för tillfredsställande av deras kunders behov av tobaksförbrukning på stället. Att genom dylik anordning helt utesluta brott mot stängningslagens bestämmelser är givetvis omöjligt, men torde den åtminstone underlätta föreskrifternas efterlevnad och bidra att göra näringsställesnas konkurrens med övriga tobakshandlare mindre kännbar.»

Så långt det framlagda kompromissförslaget. Någon uppgörelse på denna grund kom dock tyvärr icke till stånd, enär monopolbolagets styrelse ej ansåg sig kunna konfirmera den ståndpunkt, som dess förhandlare intagit. Aktstycket är icke förty anmärkningsvärt, då det vittnar om att en för båda parterna antaglig om också ej helt tillfredsställande reglering av deras ömsesidiga förhållande ligger inom räckhåll och kan bringas till stånd, om den engardställning, som hittills präglat deras förhållande till varandra, efterträdes av den vilja till samförstånd, som av allt att döma rent spontant utlöst sig under dessa förhandlingar.

Med anledning av detta negativa resultat ingavs av tobakshandlarnas riksförbund den ovannämnda skrivelsen av den 5 december 1930 till finansministern. I denna skrivelse påtalas det rådande nödläget inom kåren, vilket nödläge skärpts genom den rundhänthet, som monopolet efter 1926 visat i fråga om medgivande av nya återförsäljningsrättigheter. Vidare anmärkes på att monopolet ej vidtagit några åtgärder för att stävja den olagliga tobakshandeln, ehuru finansministern redan i 1924 års kungl. proposition förordade, att kiosker och kaféer i största möjliga utsträckning skulle erhålla varor i sådana förpackningar, att styckeförsäljning därur lämpligen

kunde äga rum. Då monopoliet ej kunnat godkänna ett koncessionssystem uttalades i skrivelsen, att det i frågans nuvarande läge knappast vore möjligt att på annat sätt än genom en differentiering av försäljningsrabatten bereda den yrkesmässiga tobakshandeln möjlighet att bestå. I skrivelsen påyrkades, att statsrådet måtte medverka till genomförandet av följande önskemål:

»att affärsinnehavare, vars omsättning av tobaksvaror, tobaksutensilier och tidningar uppgår till 75 % av affärens totala omsättning, beviljas lägst 16 % försäljningsrabatt på alla från monopoliet gjorda inköp.

Denna reform avväges så, att den ej medför någon ekonomisk merutgift för monopoliet och staten.

Affärsinnehavare, som åtnjuter förmånsrabatt, äger icke vid risk av att förlora densamma rätt till partiförsäljning av tobaksvaror;

att affärsinnehavare med förmånsrabatt, vilken innehavare på grund av ålder, sjukdom eller andra förhållanden önskar eller nödgas upphöra med sin verksamhet, vid affärens nedläggande medges möjlighet att viss tid framåt uppbära tilläggsrabatten, beräknad efter sista årets omsättning;

att monopoliet på lämpligt sätt gör återförsäljarna uppmärksamma på att monopoliet framdeles ej medger inköpsrätt med rabatt till den, som av domstol dömes för övertredelse av gällande förordning, och

att monopoliet med hänvisning till ovannämnda risker ej levererar andra än för styckeförsäljning avsedda förpackningar till kiosker, kaféer, automater och till med dem jämförbara återförsäljare.»

I infordrat yttrande över denna framställning avstyrkte monopolstyrelsen densamma med hänsyn till de åtgärder, som redan vidtagits till specialtobakshandlarnas förmån. I fråga om rabattdifferentieringen kunde monopolstyrelsen ej lämna något tillstyrkande, emedan sådan differentiering enligt dess uppfattning i det gångna visat sig »leda till olidliga slitningar och ändlösa bekymmer».

I särskilt yttrande hade emellertid monopolstyrelseledamoten Bärge anført avvikande mening. Detta yttrande har följande lydelse:

»Av skäl, som styrelsen anført, delar jag den uppfattningen, att handlande frågans ordnande i enlighet med riksförbundets framställning icke är att tillråda. Om något i den frågan befinnes böra åtgöras, och detta anser jag påkallat, synes mig ingen annan väg leda till önskat resultat än att begränsa affärernas antal. Det medel, som i det hänseendet nu står till tobaksmonopolets förfogande, är endast vägran att medgiva rabatträtt till icke önskvärda affärer. Om denna möjlighet radikalt utnyttjas även mot de återförsäljare, som försett icke önskvärda affärer med tobaksmonopolets varor, synes mig åtskilligt kunnat vinnas i berört syfte. Men visst är likväl, att sagda medel icke är väl ägnat att nedbringa och hålla tobaksaffärerna nere vid rimligt antal. Om därför en förnuftigare ordning skall kunna bringas till stånd till verkligt gagn för tobakshandlandena liksom även för tobaksmonopolet, måste enligt mitt förmenande en sådan ordning av statsmakterna fastställas, att en begränsning av tobaksaffärernas antal på lämpligt

sätt möjliggöres. Då emellertid riksförbundets framställning icke innefattar någon uttrycklig hemställan i dylik riktning saknar jag anledning att här närmare utveckla mina synpunkter på detta problem.»

I en ytterligare skrivelse av den 16 mars 1931 bemötte tobakshandlarnas riksförbund de av monopolet anförda synpunkterna. I denna skrivelse åberopades bl. a. ett yttrande av bevillningsutskottets ordförande vid 1926 års riksdag, herr Röing, som visserligen anslöt sig till uppfattningen att, därest de i kungl. propositionen angivna riktlinjerna bleve utförda, monopolet kunde anses ha fullgjort de särskilda förpliktelser mot specialtobakshandlarna, varå riksdagarna år 1914 och 1924 antytt, men tillade: *naturligtvis under förutsättning att inga ytterligare rabattsänkningar företoges*. Enligt vad riksförbundet vid angivna tidpunkt förvissade sig om, delade också statsrådet Wigforss den av herr Röing uttalade uppfattningen. Dessa uttalanden begränsa enligt riksförbundets uppfattning den s. k. avlösningen till rimliga proportioner, varför förbundet anser sig kunna bestrida, att monopolet med hänvisning till frågans riksdagsbehandling kan finna något acceptabelt stöd för avvisandet av praktiskt taget alla förslag till en förnuftigare ordning på tobakshandelns område. Statsmakterna ha ingalunda, heter det, avsett, att tobakshandlarkåren skulle ekonomiskt förintas utan tvärtom städse gjort uttalanden, som syftat till en förbättring av dess existensmöjligheter. Instruktionen för de statsvalda ledamöterna av monopolets styrelse innebär också alltjämt att dessa skola tillse, att sådana försäljningsförmåner lämnas återförsäljarna att dessa må äga möjlighet att förvärva skälig inkomst av densamma. På förekommen anledning förordade statsrådet Beskow 1924 ett förtydligande av denna punkt därhän, att försäljningsrabatten borde avvägas så att den lämnar skälig vinst utöver försäljningskostnaderna. Monopolet förklarade också samma år i till finansministern lämnad redogörelse, »att styrelsen därest ny oktroj lämnades noggrant komme att följa utvecklingen på här ifrågavarande områden och tid efter annan taga under övervägande, huruvida jämkning i återförsäljningsrabattens storlek är betingad av eventuellt inträdd förändring i de faktorer, som varit utslagsgivande vid rabattens fastställande.» Förbundet uttalar, att de betydande sänkningar av tobaksvarornas utförsäljningspris, som de senare åren ägt rum, borde ha varit anledning nog för monopolet att avväga rabatten så att dessa prisförändringar åtminstone för den yrkesmässiga tobakshandelns vidkommande kompenserades. Så har emellertid ingalunda skett.

Det framgår av denna redogörelse, att förhållandena på hithörande område trots de åtgärder för tillgodoseende av specialtobakshandlarnas krav som av statsmakterna vidtagits ingalunda kunna betecknas som tillfredsställande. De engångsersättningar, som vid ett par tillfällen utbetalats, befria inte vare sig monopolet eller det allmänna från plikten att söka förnuftiga och riskfria former för handeln. Sådana former torde utan svårighet kunna skapas utan att statens krav på en rimlig vinst av hanteringen trädas för nära. Däremot torde det kunna sägas vara oförenligt med statens värdighet, att dessa vinstintressen hävdas i blindo under förtrampande av i

ekonomiskt avseende svagt ställda grupperns lika berättigade intressen. Den politik, som förts från monopolets sida, bär prägeln av rättshaveri, räddhåga och småskurenhet, som tydligen mången gång lagt hinder i vägen för en förnuftig och för staten utan tvivel antaglig uppgörelse. Enligt vad som meddelas skall monopolstyrelsens avslag å det uppgörelseförslag, som biträts av dess egna förhandlare, ha motiverats av farhågor för att importen skulle vinna i utbredning. Om monopolbolaget tillförsäkras inflytande över importen så som motionärerna tänkt sig, kunde dessa farhågor anses eliminerade. Utredningarna rörande dessa båda områden av handeln böra därför bedrivas samtidigt. Under de sedan monopolets äldsta tid förda förhandlingarna rörande ett bättre tillgodoseende av specialtobakshandlarnas intressen ha två huvudmotiv gjort sig gällande: dels det om begränsning av återförsäljarnas antal, dels om differentiering av rabattsatserna. Intetdera av dessa motiv har hittills helt dominerat på det andras bekostnad. Vid den utredning, som synes vara erforderlig under statsmakternas intresserade medverkan, torde också båda uppslagen böra tagas under allvarlig omprövning vid sidan av nya sådana, som eventuellt kunna framföras. En sådan utredning kan anses betingad inte enbart av handlarekårens intressen utan jämväl av monopolets och statsmakternas, då de primitiva förhållanden, som hittills varit rådande, knappast varit ägnade att stärka förtroendet till monopolsystemets förmåga att bemästra de betydelsefulla problem, som här äro på tal.

Med hänvisning till det anförda hemställes,

att riksdagen i anslutning till behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 32 måtte hemställa till Kungl. Maj:t att verkställa utredning *dels* rörande skapande av en effektiv kontroll över importen av tobaksvaror, eventuellt genom monopolets övertagande av själva importen, *dels* rörande en för alla parter acceptabel reglering av förhållandet mellan monopolet och dess återförsäljare under tillgodoseende av särskilt yrkestobakshandlarnas berättigade önskemål samt, om så anses erforderligt, för riksdagen framlägga förslag i berörda ämnen.

Stockholm den 26 januari 1932.

Harald Åkerberg.

Gustaf Strömberg.